

Рівненський державний гуманітарний університет
Художньо-педагогічний факультет
Кафедра івент-індустрії, культурології та музеєзнавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему:

**Культурно-дозвілєва діяльність закладів культури: сучасний досвід
(на прикладі м. Рівне)**

Виконала: здобувачка вищої освіти
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальності 034 «Культурологія»
денної форми навчання

Мирончук Ірина Володимирівна
Науковий керівник:

к. п. н., доцент **Тюска В.Б.**
Рецензент:

Рівне, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД.....	7
1.1. Категоріально-понятійний апарат дослідження.....	7
1.2. Історія формування культурно-дозвілєвої роботи закладів культури в Україні.....	21
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ ІІ. СУЧАСНИЙ ДОСВІД ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ М. РІВНЕ).....	37
2.1. Нові форми роботи Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки під час пандемії та військової агресії рф.....	37
2.2. Культурно-дозвілєва практика Рівненського будинку культури.....	44
Висновки до розділу 2.....	55
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. ХХІ ст. відкрило перед людством нові доступи до інформації та задоволення культурних, пізнавальних та рекреаційних потреб. Корінні зміни останніх десятиліть призвели до принципово нового розуміння суті соціально-культурної діяльності, яка здійснюється в умовах вільного часу.

Культурно-дозвіллева діяльність є доцільно організованою та змістовно наповненою активністю груп людей або конкретної людини у вільний час, що розвивається з урахуванням людських потреб у зміні характеру діяльності, а також з цілями відпочинку та соціально-культурного розвитку. Форми та види цієї діяльності людина обирає самостійно, виходячи з індивідуальних переваг, можливостей та рівня культурного розвитку, а також з урахуванням традицій, моди, впливу оточуючих.

Коли говорять про культурно-дозвільну діяльність, йдеться, насамперед, про те, що вона позначає сукупну активність багатьох людей, які потребують дозвілля. Ключовим моментом культурно-дозвільної діяльності, її проявом та своєрідною одиницею виміру слугує дозвіллезе заняття, яке передбачає залучення людини чи багатьох людей у конкретний цілісний процес.

Феномен дозвілля та дозвіллевої діяльності як культурної складової вільного часу привертає увагу дослідників із різними науковими інтересами. Чим складніші завдання необхідно вирішувати суспільству, тим більшого значення набуває раціональне використання членами суспільства свого вільного часу.

Сучасний аналіз розвитку культурно-дозвіллевої діяльності закладів культури визначається статусною особливістю нинішньої культурно-соціальної проблематики закладів культури. Друга складова актуальності пов'язана з необхідністю розв'язати наукову проблему дослідження розвитку культурно-дозвіллевої діяльності закладів культури через призму сучасного досвіду міста Рівного, що має загальнотеоретичне та практичне значення.

Огляд джерел та використаної літератури. Вивчаючи стан наукової розробки теми бакалаврської роботи слід наголосити, що проблема розвитку культурно-дозвіллевої діяльності закладів культури в нашій державі залишається недостатньо дослідженою і потребує ретельного вивчення. У вітчизняній історіографії недостатньо робіт, які б в повному обсязі (не лише теоретично, а й практично) висвітлювали принципи вирішення цієї проблеми. Однак практичну цінність для дослідження склали напрацювання вітчизняних науковців. О. Бойко, Ю. Бабенко, В. Бочелюк, Р. Гапетченко, В. Зєвкова, Г. Кутузова, В. Олійник, Г. Олійник, В. Піча та інші дослідники розглядали різні аспекти культурно-дозвіллевої діяльності.

Об'єктом дослідження є діяльність закладів культури України.
Предметом дослідження є сучасна культурно-дозвіллева діяльність закладів культури міста Рівного.

Мета бакалаврської роботи полягає у визначенні особливостей культурно-дозвіллевої діяльності сучасних закладів культури м. Рівне.

Для реалізації мети дослідження визначені наступні **завдання**:

- а) дослідити категоріально-понятійний апарат дослідження;
- б) проаналізувати історію культурно-дозвіллевої роботи закладів культури України;
- в) проаналізувати нові форми роботи Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки під час пандемії та військової агресії рф;
- 4) виокремити особливості культурно-дозвіллевої практики Рівненського будинку культури.

Теоретико-методологічні аспекти бакалаврської роботи ґрунтуються на загальних принципах логіки, об'єктивності, які передбачають науково-критичне використання різноманітних джерел для опису і аналізу подій та явищ. Жоден із принципів не може претендувати на роль єдиного способу опрацювання такого комплексного феномену, як розвитку культурно-дозвіллевої діяльності закладів культури через призму сучасного досвіду міста

Рівного, але у комплексному застосуванні вони дозволяють зробити необхідний аналіз.

Апробація результатів дослідження була здійснена під час виступів на наукових конференціях, а саме:

1. Мирончук І.В. Нові форми культурно-дозвіллевої діяльності РОУНБ під час пандемії та військової агресії рф. *Світовий культурний простір крізь призму сучасних глобалізаційних, пандемічних викликів та війни: Програма Х VIII Міжнар. наук. – практ. конф.*, 17 – 18 лист., 2022 р. / укл.: Виткалов С. В., Виткалов В. Г. Рівне : РДГУ, 2022. 40с. С.35.
2. Тюска В.Б., Мирончук І.В. Культурно-дозвіллева діяльність Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки: виклики сьогодення. *Південноукраїнські наукові студії // Програма та матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених із міжнародною участю [«Південноукраїнські наукові студії»]*, (Одеса, 14-15 грудня, 2022 р.). Одеса, 2023. 222 с. С.12-13. (сертифікат ПС №002 від 19.12.22р. 6 год./0,2 кредиту ЄКТС).
3. Мирончук І.В. Культурно-дозвіллева практика Рівненського будинку культури. Програма звітної наукової конференції викладачів, співробітників, докторантів, аспірантів та студентів Рівненського державного гуманітарного університету за 2022 рік (18 – 19 травня 2023 року). Рівне : РДГУ, 2023. 116 с. С. 76.

Публікація:

1. Тюска В.Б., Мирончук І.В. Культурно-дозвіллева діяльність Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки: виклики сьогодення. *Південноукраїнські наукові студії // Програма та матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених із міжнародною участю [«Південноукраїнські наукові студії»]*, (Одеса, 14-15 грудня, 2022 р.). Одеса, 2023. 222 с. С.161-165.

Структура бакалаврської роботи. Обсяг і структура дослідження зумовлені метою, завданнями і проблемним принципом дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів (4 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури (53 позиції) та трьох додатків. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок (60 сторінок основного тексту).

РОЗДІЛ І.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД

1.1. Категоріально-понятійний апарат дослідження

У сучасній науковій літературі багато вчених зазначають, що культурно-дозвіллева діяльність є найважливішим видом людської діяльності, яка здійснюється у вільний час.

Культурно-дозвіллева діяльність як повсякденна практика існувала ще за часів Стародавнього світу і називалася як «дозвілля» або «вільний час». Згодом форми та види дозвілля ставали дедалі різноманітнішими. У період Нового часу дозвілля стало виділятися як самостійна сфера культури. У ХХ столітті свій розвиток отримує індустрія розваг. З'являються абсолютно нові можливості та способи проведення вільного часу.

Дослідження культурно-дозвіллевої діяльності дозволяють розглядати її як багатовимірний соціальний феномен, оскільки на початку ХХІ ст. вона стає чи не головним елементом у підтримці та розвитку культурного суспільства як простору розвитку соціокультурних відносин, духовного розвитку особистості та формування її ідентичності. Тобто соціальна сутність дозвілля та зміст культурно-дозвільної діяльності є актуальними проблемами у культурології та інших галузях гуманітарної науки.

Проводячи історико-теоретичний огляд діяльності закладів культури України, зокрема – міста Рівного, варто назвати авторів і дослідників, чий напрацювання з цієї проблематики мають цінність для дослідження. Йдеться про публікації та праці О. Андрощука, В. Бочелюка, Г. Кутузової, В. Пічи, І. Петрової, А. Обертинської, Н. Яременко та інших.

В. Бочелюк і В. Бочелюк розглядають культурно-дозвіллеву діяльність як невід'ємну частину побутування особистості. Основним завданням культурно-дозвіллевої діяльності, на переконання авторів є: розвиток соціальної активності, розкриття творчого потенціалу, створення умов для

самореалізації, організація різноманітних форм культурного дозвілля [6, с. 15].

В. Шабуніна і І. Баранов визначають культурно-дозвіллеву діяльність одним із найважливіших ресурсів державної соціальної й культурної політики [49, с. 287].

Поширеною в науковому дискурсі є думка про те, що культурно-дозвіллева діяльність є однією із важливих складових функціонування соціуму. І ця складова має велику силу смислового і емоційного впливу на особистість.

Ю. Ткачук слушно зауважує, що при вивченні цього соціального явища виникають різного роду теоретико-методологічні проблеми. Водночас, сфера дозвілля та культури швидко реагує на суспільні трансформації, які породжують нові проблеми, які вважались ґрунтовно вивченими раніше. Така унікальність історичної ситуації постійно відтворює об'єктивну новизну вказаного процесу і вимагає соціального осмислення проблем культурно-дозвіллевої діяльності, її подальшої теоретичної розробки та уточнення концептуального базису [37, с. 128].

Г. Олійник зауважує, що дозвілля містить у собі значні потенційні можливості для самоосвіти та творчої реалізації, залучення до важливих соціокультурних процесів, рекреації та розваг – відновлення фізичних сил, творчого потенціалу, зняття напруги в результаті зміни діяльності; соціалізації та самоактуалізації, залучення до суспільних процесів, втілення індивідуальних інтересів, засвоєння соціальних норм та правил культури, внутрішньої та зовнішньої свободи [21, с. 138].

У сучасній науковій літературі поняття «дозвілля» розглядається у таких аспектах:

- 1) дозвілля як час, вільний від чогось;
- 2) дозвілля як простір, сфера;
- 3) дозвілля як діяльність;

4) дозвілля як психічне переживання або стан, у якому перебуває особистість.

Найважливішою ознакою дозвілля є його приналежність до зони вільного часу людини. Організація дозвілля – це можливість особистості активно користуватися своїм вільним часом. Сутність дозвілля проявляється у діяльності людини. Тому доцільно розглянути і поняття «діяльність». Цей термін уперше з'явився у німецькій класичній філософії у працях Ф. Гегеля. Але єдиного розуміння щодо цього поняття у філософів не було. «Діяльність» розумілася як спосіб буття, як ставлення до світу, як процес створення особистістю умов для власного існування та розвитку. В інших працях відомих вчених-філософів діяльність є специфічною людською формою активного ставлення до світу, зміст якої становить доцільна зміна та перетворення.

Культурологи розглядають вільний час як простір самореалізації, конкретні соціальні процеси, які розкривають витoki часу у співвідношенні до робочого дня, його соціальну цінність.

Вільний час набуває форми дозвілля, але не зводиться повністю до нього. Дозвілля притаманні пасивно-видовищні форми проведення вільного часу. У контексті дозвілля культура переважно споживається, а не створюється: люди намагаються задовольнити свої потреби в розвагах. Водночас логічно стверджувати, що дозвілля – це простір, а дозвілля – його зміст.

Вільний час – один із найважливіших чинників поступу суспільства, це показник матеріального добробуту, розвитку духовних потреб, загальноосвітнього рівня. І основне його завдання – всебічний розвиток особистості, що передбачає вільну діяльність останньої. Вільний час можна визначити як частину соціального часу, вивільнену працею від неодмінних справ, яка є сферою вільної діяльності людей, зумовленою всією сукупністю соціальних відносин певного суспільства і рівнем духовного розвитку кожної особистості.

О. Олексюк, аналізуючи духовний потенціал особистості, наголошує, що в ньому взаємодіють процеси, які забезпечують здатність до емоційно-ціннісного світопереживання, потребу осягати істину та вміння здійснювати відповідальний вчинок і створювати творчий стиль життя і діяльності [41, с. 66].

Дослідники відзначають, що культурно-дозвіллева діяльність є одним із основних напрямів, сприяє становленню соціальної активності людини, залучаючи її у різні види творчості, дозвіллевого спілкування, формуючи культуру споживання певних цінностей (естетичних, духовно-моральних, соціальних, творчих тощо).

У науковому дискурсі можна спостерігати загальну думку про те, що культурно-дозвіллева діяльність, забезпечує реалізацію дозвіллевих інтересів молоді у разі, якщо реалізуються суб'єктивні, тобто особистісні потреби у дозвіллі та об'єктивні – соціально-культурні умови, які сприяють розкриттю людиною власного потенціалу [14, с. 163].

Н. Цимбалюк наголошує, що дозвілля є соціокультурним резонатором змін загальної соціальної системи і всіх підсистем суспільства і віддзеркалює можливості його розвитку, життєдіяльності. При цьому дозвілля доповнює уявлення про соціальний образ суспільства, допомагає зрозуміти міру його духовності і перспективності [46, с. 6].

Важливо усвідомити характер дозвіллевої діяльності у зв'язку з тими потребами, які людина реалізує у процесі. Відомо, що потреби людини умовно можна поділити на три типи:

- первинні, або вроджені, – фізіологічні потреби у відпочинку, їжі, продовженні роду та ін.;
- фізичні – у чистому повітрі, геоландшафтних та кліматичних умовах життя;
- матеріальні – у товарах повсякденного попиту, харчових продуктах та ін.;

- соціальні – потреби у спілкуванні, соціальному обслуговуванні, транспортному пересуванні тощо;

- культурні – потреби в освіті, духовному розвитку, освоєнні художніх цінностей.

Якщо з первинними потребами людина народжується і вони можуть нагадувати про себе спонтанним станом організму, то соціальні і культурні потреби багато в чому формуються культурним середовищем, тісно співвідносяться з її розумом, соціальним статусом, рівнем освіти, загальним розвитком особистості. На відміну від первинних запитів, які більш стійкі у своїх проявах, соціокультурні потреби формуються тільки в соціокультурному середовищі та в міру виховання та дорослішання людини [16, с. 39].

У науковому дискурсі дозвілля поділяється на багато типів. Так, Д. Берд переконаний, що дозвілля слід розглядати як цілісну діяльність, у якій можна виділити психологічний, виховний, соціальний, рекреаційний, фізіологічний та естетичний компоненти. Залежно від того, який параметр дозвілля переважає, такий характер надається конкретному виду діяльності у дозвіллі [50, с. 252].

Водночас дозвілля має обсяг і структурний зміст. Структура вільного часу передбачає споживання культурних цінностей, спілкування, творчі заняття, хобі, рекреаційну та оздоровчу діяльність, суспільно корисну працю, самоосвіту, пасивний відпочинок, асоціативні прояви тощо.

Культурно-дозвіллевий час дуже впливає на пізнавальну діяльність особистості. У дозвіллі відбувається пізнання нового в найрізноманітніших сферах знання:

- розширюється художній світогляд;
- осягається процес творчості;
- здійснюється поєднання дозвіллевих видів діяльності;
- відбувається знайомство з історією тощо.

Це означає, що культурному дозвіллю притаманна просвітницька функція.

Важливою рисою системи культурно-дозвіллевого середовища є його динамізм та швидкість розвитку щодо сучасних тенденцій: при цьому цілісну систему культурно-дозвіллевої діяльності необхідно розглядати водночас як процес постійного розвитку нерозривної єдності теорії, організації та методики створення умов для особистості в предметній діяльності, смислового та емоційного впливі на відвідувачів заклади культури. У цій системі слід розрізняти не лише чітку структуру, сукупність взаємодіючих елементів, які зафіксовані на певний момент, а й її яскраво виражений динамізм розвитку та вдосконалення кожного елемента.

Але у високій динаміці сфери культурно-дозвіллевої діяльності криється також і проблема: більшість закладів культури не встигають за зростаючими потребами суспільства до високотехнологічних та видовищних культурно-дозвіллевим програмам. Окрім того, через стрімкий розвиток цієї сфери, проблема підготовки кадрів, які відповідають усім сучасним вимогам і культурно-дозвіллевому середовищу, котрі знаються на тенденціях, стає особливо гострою.

Поняття дозвілля набагато ширше за його фізіологічної основи, пов'язаної з пасивною релаксацією. Відпочинок може бути реалізований через активні дозвіллеві форми, що пов'язано з актуалізацією соціальних та культурних ресурсів. Наприклад, як активна форма відпочинку розглядається заміна одного динамічного заняття іншим, а також зміна навколишнього оточення, зміна вражень, відволікання від повсякденних та одноманітних турбот та ін.

Винятково ефективний активний відпочинок – заняття фізичними вправами, а також улюбленою справою, особливо в тому випадку, якщо вона насичена творчими елементами. Такий відпочинок та відновлювальні процеси надають людині можливість вибору різних занять у вільний час, включаючи й ті, які мають яскраво виражений соціокультурний характер,

наприклад, спрямовані на спілкування з іншими людьми, власний духовний і культурний розвиток, розкриття творчих можливостей, заняття улюбленою справою (хобі) або фізичними вправами.

Розкриємо смислове різноманіття поняття «культура».

1. У науці термін «культура» використовується, насамперед, як загальнотеоретична категорія аналізу, за масштабом охоплення схожа до категорії «суспільство». Культура означає цілісний, стійкий спосіб життєдіяльності багатьох поколінь конкретної спільноти (етнічної, національної, цивілізаційної).

Йдеться також про культуру певної епохи в її типологічній сутності, а також про масштабну складову частину етнічної чи загальнонаціональної культури. У цьому сенсі використовують терміни:

- «первісна культура»;
- «культура давніх греків»;
- «англійська культура»;
- «культура слов'янського світу»;
- «селянська культура»;
- «молодіжна культура» та ін.

2. Багато стійких уявлень формується на основі розуміння культури як високого рівня володіння людьми нормами, стандартами діяльності, що закріплена в тій чи іншій сфері соціальної практики. У цьому сенсі розуміється культура мови, культура спілкування, культура споживання, культура дозвілля, професійна або корпоративна культура тощо.

У близькому до зазначеного сенсу використовується термін «культура» у повсякденній практиці та деяких сферах діяльності. І тут до культури відносять переважно інтелектуально-освітні, художні, релігійно-моральні здобутки суспільства, тобто все те, що вчені вважають високою культурою. Цей випадок представлений у таких поняттях: «культурна людина», «культурні потреби суспільства», «культурний розвиток молоді» та ін.

Багато термінів використовується у зв'язку з прикладними аспектами культурної діяльності людей. І тут культурна активність сприймається як частина чи зріз будь-якої інструментально-прикладної діяльності: або як напрям у господарсько-економічній практиці (сфера культури, соціокультурний сервіс), елемент міжнародних зв'язків (культурний обмін між країнами), аспект політичної практики державного будівництва (культурна політика, заклади культури та ін.) або як об'єкт правового регулювання (культурні права людини, правовий захист інтелектуальної власності у сфері культури та ін.).

Перелічені дефініції терміну «культура» не суперечать один одному, вони певним чином підпорядковані й доповнюють один одного. Культура, як основа суспільного буття, акумулює в якості приватних значень всі інші сенси цього терміна.

Із урахуванням зазначених смислових аспектів культурологічне трактування дозвіллевої діяльності також набуває багатозначності. По-перше, у понятті «культурно-дозвіллева діяльність» відображено, що вона розвивається в рамках культури конкретної спільноти (народу або громадян певної держави). Вона організується на основі суспільно вагомих норм задля тих рекреаційних цілей, які закріплені у цій культурі. Важлива роль у дозвіллевій діяльності відводиться етнонаціональним уявленням про прекрасне, про художньо-естетичну активність загалом.

По-друге, це поняття відображає суспільне значення дозвіллевої діяльності та її причетність до певних етичних норм та правил. Тобто людина може використовувати своє дозвілля або з користю, або на шкоду собі та оточуючим. Конструктивне використання дозвілля передбачає вільне володіння розвиненими та суспільно прийнятними нормами поведінки.

Культура дозвілля є таким проведенням людиною вільного часу, яке збалансоване за різними видами рекреаційної, розвиваючої та розважальної активності, наповнене соціально вагомим змістом і оцінюється у суспільстві як узгоджене з вітчизняними традиціями і відповідає сучасним вимогам.

Назва «культурно-дозвіллева діяльність» відображає її конструктивний характер, а також високу суспільну та індивідуальну значимість [41, с. 65]. Це дозволяє сформулювати визначення культурно-дозвіллевої діяльності.

Культурно-дозвіллева діяльність виступає доцільно організованою та змістовно наповненою активністю великих груп людей або конкретної людини у вільний час, що розвивається з урахуванням людської потреби у зміні характеру діяльності, а також з цілями рекреації та соціально-культурного розвитку.

Форми та види цієї діяльності людина обирає самостійно, виходячи з індивідуальних переваг, можливостей та рівня культурного розвитку, а також з урахуванням традицій, моди, впливу оточуючих людей. Коли говорять про культурно-дозвіллеву діяльність, йдеться, насамперед про те, що вона позначає сукупну активність багатьох людей, які потребують відпочинку.

Приватним моментом культурно-дозвіллевої діяльності, її проявом та своєрідною одиницею виміру слугує дозвіллеве заняття, яке передбачає залучення людини чи багатьох людей у конкретний цілісний процес. Цей процес може бути обмежений за часом від кількох хвилин (наприклад, прослуховування музичного звукозапису, участь у настільній грі) до кількох днів або тижнів (участь у поході, святковому марафоні тощо). Кожне дозвіллеве заняття має свій темп та ритм, які задаються суб'єктами цієї активності, підпорядковані особливостям їхньої психології та духовним і культурним потребам.

Людина працює, не так спираючись на досвід предків і традиційні норми, як у відповідності з професійною підготовкою, рівнем кваліфікації, зростанням загальної культури. Звідси стрімкий розвиток у країнах Європи системи загальної та професійної освіти. Відтепер праця людини на індустріальному виробництві нормується; робочий та вільний час упродовж дня, тижня, місяця, року стає фіксованим.

По-перше, такий порядок життя дозволяє зосередитись на виробничих обов'язках, підвищує продуктивність праці людини, дисциплінує.

По-друге, інтенсивний життєвий ритм сприяє накопиченню у людей втоми, появи стресів та психологічних відхилень [3; 7; 33].

Змінюється весь спосіб життя: повсякденне існування людини відтепер підпорядковане цілям ринкового виробництва, економічної доцільності, вмінню поводитися з технікою, готовністю встигати та робити безліч справ. У такому динамічному та насиченому життєвому ритмі побуту та відпочинку відводиться велика роль.

Людина прагне зробити своє фізичне та соціальне відтворення безпроблемним, що вимагає мінімальних зусиль та часу на організацію. Зробити це допомагають побутові прилади та механізми, що полегшують ведення домашнього господарства, і навіть сфера соціального обслуговування.

У цій ситуації дозвілля та культурний відпочинок набувають для людини величезного значення, протягом якого вона повинна компенсувати всі витрати інтенсивної праці, які викликають у неї зростаючу напругу. Поява у працівників фіксованого вільного часу дозволяє ефективно використовувати його на відновлення сил, спілкування з близькими людьми, розваги. Все це створює передумови для зростання в економіці масштабного сегмента сервісу – сфери культурного та дозвілльового середовища.

У процесі переходу від народних форм дозвілля до масово-видовищних усі учасники поступово поділялися на глядачів, слухачів (аудиторію) та на виконавців, які згодом ставали професійними артистами, музикантами тощо. Проведення дозвілля у таких формах вже не могло спиратися лише на традиції та звички – знадобилися особлива організація всіх учасників видовищних заходів, спеціальні приміщення та законодавчі встановлення з цього приводу.

У міру розвитку нових форм культури та дозвілля, які ставали різноманітнішими, багатшими за змістом, орієнтованими на витончений

смак та думку знавців, змінювалося все суспільство та сама людина. Культурно-дозвіллове середовище все більшою мірою ставало самостійною сферою буття людини.

Отже, культурно-дозвіллева діяльність – це певна активність людей під час дозвілля, де форми активності обирає сама людина відповідно до своїх культурних уподобань, можливостей і рівня розвитку.

Необхідно відзначити, що не кожна дозвіллева діяльність є конструктивною та спрямованою на творчість і творення. В основі кожного соціального явища є культура. Тому можна узагальнити, що дозвіллева діяльність збагачується ціннісними установками особистості. Відповідно, культурно-дозвіллева діяльність тісно пов'язана з аксіологічною інтерпретацією культури.

Цей процес можна вважати культуротворчим, оскільки людина, беручи участь у культурно-дозвіллевій діяльності, долучається до культури цінностей, активізує свою творчу активність. та формує шляхи власного розвитку. Культура дозвілля сприймається як інтегральна якість, яка відображає потребу і вміння індивіда творчо, соціально вагомо реалізовувати за умов вільного часу власні сутнісні сили.

Дозвіллева діяльність здійснюється цілеспрямовано, її зміст визначається культурою і людина стає не лише суб'єктом власного приєднання до культури, а й суб'єктом самовдосконалення, самоактуалізації та саморозвитку в процесі соціально-культурної діяльності. Бо сама культура – це потужний інструмент управління процесом акультурації, залучення до особистісних цінностей.

Суттю цього процесу стає формування культурою самого себе, через постійне відтворення свого образу у людині як суб'єкті соціального процесу. Цей процес торкається всіх сфер буття, які перебувають у межах досяжності людини, перетворення на культурні предмети та дії, відповідає її людським потребам, сприяє формуванню соціальної спрямованості, соціальної адаптованості.

Таким чином, логіка підказує, що, по-перше, не існує некерованого суспільством процесу залучення до культури. Він може бути прямим – через діяльність спеціалізованих працівників та опосередкованим – через самодетерміновану діяльність соціалізованої особистості; і, по-друге, немає суспільства без соціальних інститутів. По суті, людина не може стати людиною поза культурою, без залучення до неї.

Таким чином, культурно-дозвільна діяльність – це процес залучення особистості до культурних цінностей, який здійснюється у вільний час за допомогою саморозвитку.

Проаналізувавши теоретичні аспекти цієї проблематики, можна констатувати, що найважливішими компонентами культурно-дозвільної діяльності є конкретні люди або групи, які мають певні культурно-дозвільні потреби. Вони відносяться до категорії об'єктів дозвільної діяльності. І водночас вони постають активними суб'єктами, оскільки, беручи участь у самому процесі культурно-дозвільної діяльності, люди, групи людей є творцями та трансляторами культурних цінностей.

До суб'єктів культурно-дозвільної діяльності належать:

- фахівці;
- соціальні групи;
- організації та фірми;
- численні культурно-дозвільні та соціально-культурні установи й організації, за допомогою яких прямо або дотично здійснюються задоволення соціально-культурних потреб людини або групи людей у сфері дозвілля, накопичення та трансляція (передача) культурного досвіду, освоєння культурних форм суспільного життя, набуття необхідного обсягу знань.

Щоб культурно-дозвільну діяльність організувати грамотно, доцільно та цілеспрямовано, фахівцям установ культурно-дозвільної сфери слід всебічно вивчати та знати свій соціум, його особливості, потреби та запити.

Методика організації дозвілля залежить від соціально-культурних запитів та інтересів різних груп. Одним із найважливіших принципів культурно-дозвіллевої діяльності є диференційований підхід до різних верств населення, який передбачає організацію культурно-дозвіллевої діяльності з урахуванням особливостей різних соціально-демографічних груп населення (вікових, гендерних, соціальних, професійних, регіонально-територіальних та ін.) як однієї з необхідних умов адресного впливу на аудиторію, задоволення її соціально-культурних потреб у сфері дозвілля та досягнення поставлених цілей.

Соціально-демографічні групи є спільнотами людей, які об'єктивно складаються на основі деяких єдиних соціально-демографічних ознак, наприклад за статтю (чоловіки та жінки), за віковими особливостями (діти, підлітки, молодь, дорослі люди середнього віку, літні). Диференціація передбачає реалізацію поставлених завдань стосовно віку, статі, соціального статусу тощо.

Важливим фактором є облік місця проживання споживачів дозвіллевих послуг: жителі великого, середнього або невеликого міста, селища або села. Уподобання мешканців міста та села суттєво відрізняються через призму культурних традицій та наявності певної культурно-дозвіллевої інфраструктури. Культурно-дозвіллевий заклад у селі (клуб, будинок культури, клуб-бібліотека) найчастіше є єдиним місцем дозвілля та культури в населеному пункті, у той час як у місті є багато альтернатив у вигляді і соціально-культурних установ, і культурно-дозвіллевих комплексів.

При передачі традицій від покоління до покоління завжди є можливості зміни їх змісту. Це проявляється в усуненні застарілих елементів або поповненні традиційних форм новим матеріалом, який найбільше відповідає новим умовам. Не можна, таким чином, заперечувати природні зміни у просторі дозвілля людей в різних населених пунктах, зумовлені закономірними процесами.

Але не завжди зміни, носять позитивний характер, а також не завжди різними соціальними групами та суспільством загалом усвідомлюються глибина та значення цих змін. Тому нині існують певні труднощі та проблеми в організації дозвіллевої діяльності.

Прихильність до певних форм заповнення вільного часу та вибір моделі культурно-дозвіллевої поведінки залежать від культурного потенціалу самих людей, зокрема, багато смаків і запитів мають відносну стійкість і передаються від покоління до покоління. Тому людям необхідно пропонувати варіативні моделі культурно-дозвіллевої діяльності, поєднуючи як стандартні форми, методи та засоби, так і інноваційні, розширюючи цим культурні горизонти та створюючи умови для найповнішої самореалізації особистості людини в рамках дозвілля.

В останні десятиліття збільшився обсяг літератури, присвяченої історичним аспектам у розвитку сфери дозвілля, відзначається спроба вчених осмислити низку питань, пов'язаних із функціонуванням різних об'єктів та систем: клубних установ, музеїв, бібліотек, рекреаційно-оздоровчих та розважально-освітніх комплексів у сучасних умовах.

Розробка проблем періодизації історії культурно-дозвільної діяльності в Україні, виявлення історичних передумов виникнення різних моделей соціальної поведінки у сфері дозвілля, визначення ролі та місця культурно-дозвільної діяльності в історико-культурному процесі потребує більшої уваги з боку вітчизняних учених. Це сприятиме формуванню системного погляду на дозвілля як сферу життєдіяльності суспільства, де реалізуються потреби осіб та груп населення в організованому відпочинку, ігровій та святковій діяльності.

Таким чином, в індустріальному суспільстві культурно-дозвілева діяльність людини отримує інтенсивний розвиток, виробляючи у собі нові напрями, види та форми організації, пов'язані із реаліями сучасного життя. Культурологічний аспект проблеми дозвілля очевидний, адже у його просторі затверджуються культурні універсалії: цінності, традиції, норми та

правила, які властиві культурі, незалежно від географічного місця, історичного часу та соціального устрою суспільства. Культура в широкому значенні, зрештою, і визначає всі основні параметри вільного часу як для суспільства в цілому, так і для особистості. У процесі культурно-дозвільної діяльності людина неминуче освоює культурні цінності та норми, порівнюючи їх зміст із особистими поглядами, життєвими настановами, духовними потребами.

1.2. Історія формування культурно-дозвільної роботи закладів культури в Україні

У більшості країн Європи культурно-дозвільна діяльність почала розвиватися через асоціації добровільного характеру, що забезпечувало демократизм та певну автономію від офіційних владних структур. Дозвільні заклади розглядаються як осередки розвитку особистості та соціальної культури, формування громадянської позиції, розкриття духовного потенціалу людей, відображення та збереження національних традицій, культурної спадщини народу.

В Україні раніше серед найважливіших елементів організації дозвілля був клуб. Хоча офіційна модель культурних потреб середньостатистичного відвідувача клубу не відповідала реальності, все ж ці заклади відігравали свою позитивну культурницьку місію, особливо в сільській місцевості [15].

Будинки культури та клуби були головними осередками культурно-дозвільного життя мешканців сільської місцевості.

У західних областях України роль будинків культури та клубів відігравали народні доми, які діяли у селах і містах регіонів з другої половини XIX ст. Однією з найдавніших установ галицьких українців вважається Русько-народний Інститут «Народний Дім» у Львові.

Діяльність цієї культурно-просвітницької установи була покликана згуртувати навколо себе українську спільноту Галичини і слугувати

консолідує чинником збереження національної ідентичності на етапі організаційного оформлення національного руху галицьких українців і вступу його в політичну стадію розвитку. Народний дім стояв біля джерел організації громадсько-політичного та культурно-просвітницького життя в Галичині у постреволюційні роки.

Важливим напрямом культурно-просвітньої роботи, яка почала активно впроваджуватися у 20-ті роки ХХ ст., є організація самодіяльної художньої творчості. Самодіяльне мистецтво охоплює традиційний та сучасний фольклор, любительство, художню творчість та обрядову культуру.

У 30-і роки ХХ ст. почався перехід до планового розвитку мережі дозвіллевих закладів, відбувався пошук нових, дієвіших форм організації виховання підростаючого покоління. На цьому етапі почали створюватися профільні заклади, які проводили позашкільну роботу в одному визначеному напрямі:

- дитячі театри й кінотеатри;
- бібліотеки тощо.

Продовжували функціонувати й заклади широкого профілю, які проводили роботу з основних напрямів комуністичного виховання й мали відповідну кількість кабінетів та майстерень (клуби різних типів). У зазначений період визначилося уявлення про цілі, зміст культурного виховання та дозвілля підлітків і молоді як про всебічний розвиток особистості, що здійснювався шляхом виявлення їх схильностей у процесі колективної суспільно-корисної праці.

Цей період, до початку Другої світової війни, характеризувався масовим відкриттям по всій країні позашкільних закладів нового типу – комплексних і профільних закладів різних типів, які створювалися у зв'язку із необхідністю вирішення питання організації дозвілля дітей і підлітків та їх усебічного розвитку [44, с. 260].

До середини ХХ століття почали суттєво змінюватися уявлення про дозвілля і відпочинок та їхню сутність. Основною тенденцією у цьому процесі стала масовість, доступність дозвілля всьому населенню.

Художні гуртки відкриваються у військових частинах, клубах, бібліотеках та народних будинках. У репертуарі переважають твори революційного змісту. Народна творчість у радянські часи виступає як засіб маніпулювання масовою свідомістю та як засіб зміцнення влади.

Культурно-дозвілєве життя населення супроводжується урізноманітненням технічних засобів (наявністю приймачів, телевізорів, магнітофонів), зростанням приватних бібліотек та розвитком колекціонування з одного боку, та змістовим і організаційним відставанням державного дозвілєвого обслуговування та невідповідністю соціально-культурних послуг запитам населення – з іншого. Як результат – зростає роль любительських об'єднань поза межами державних закладів.

Населення, намагаючись самотужки вирішити соціокультурні проблеми, самоорганізується у любительські об'єднання, клуби за інтересами, творчі студії [1, с. 34].

Публічні бібліотеки стали популяризованими у великих містах України: в Одесі, Харкові, Сімферополі, Катеринославі, Житомирі, Кам'янці-Подільському, Рівному [2, с. 95]. Із часом бібліотеки як самостійні заклади культури набули широкого розповсюдження у великих селах і волосних центрах, повітових і губернських містах України.

Тоді ж активно формуються бібліотеки громадських наукових товариств, комітетів грамотності, губернських архівних комісій, урядових і відомчих установ, недільних шкіл, а також народні бібліотеки-читальні та земські книгозбірні, що сприяли інтелектуальному розвитку суспільства [38, с. 179-180]. Змінюється й функціональна спрямованість діяльності бібліотек, їх публічний характер став виразнішим.

Із незалежністю України відроджуються народні доми, які виступають справжніми осередками народного духу. При них діють національно-

патріотичні об'єднання знавців та дослідників історії України, художньо-мистецтвознавчі, до яких входять шанувальники музики, театру, літератури, кіно, образотворчого мистецтва, пісні і танцю.

Сучасний народний дім об'єднує і шанувальників фольклору, фотомистецтва, природознавства, у ньому збираються філателісти, нумізмати, аматори технічної творчості, також при закладі діють клуби сімейного відпочинку, туристично-екскурсійного напрямку, у які входять найрізноманітніші секції:

- релігійного;
- екологічного;
- гірського;
- спортивно-оздоровчого туризму.

При народних домах працюють бібліотеки і читальні, аматорські художні колективи, зокрема драматичні та хорові, подекуди духові оркестри [1, с. 6–7].

На сучасному етапі у сфері дозвілля спостерігається тенденція до проведення вільного часу молоддю в культурно-дозвіллевих центрах.

Основним завданням яких є максимальне втілення в життя розвиваючих програм на основі принципів простоти організації, масовості та активності. Тому, актуальними стають такі культурно-дозвіллеві центри, де людина може себе відчути вільно та відпочити від буденної тривоги проблем.

Одним із ефективних шляхів розв'язання цього питання є організація роботи по формуванню дозвіллевої культури через різноманітні центри як неординарний спосіб реалізації індивідуально творчої активності й становлення людини – суб'єкта соціальної життєдіяльності. Культурно-розважальні центри покликані розвивати та урізноманітнювати культурне життя кожного мешканця певної місцевості, сприяти залученню максимальної кількості відвідувачів, вдосконалювати культурно-дозвіллеву сферу усього населення.

Змістовно організована система дозвілля, що обіймає сферу вільного часу населення України, спрямована на створення такого культурно-дозвілльового середовища, де будуть забезпечені сприятливі умови соціалізації, засвоєння дорослим населенням нової системи суспільних цінностей та норм. Водночас, дозвілля стимулюватиме розвиток субкультур нових соціальних спільнот, забезпечить необхідні умови для творчості, просвітництва, відпочинку, без яких стає неможливим формування повноцінної особистості [46, с. 5–6].

В Україні дозвіллева сфера за інституційним критерієм містить культурно-дозвілльові заклади: клуби, будинки культури, будинки народної творчості, палаци культури, бібліотеки, музеї, позашкільні заклади (палаци дитячої та юнацької творчості, клуби за місцем проживання тощо). В сучасній Україні організація інфраструктури дозвіллевої сфери перебуває в стані трансформації. Вчені зауважують, що традиційна структура клубних закладів та установ дозвілля в середині дев'яностих років руйнується, занепадає, потерпає від недофінансування [32, с. 92].

Проте, культурно-дозвіллева діяльність є важливим фактором реалізації провідних принципів сучасного суспільства.

Формування мережі закладів культури – від палаців культури – гігантів до сільських клубів – можна без перебільшення вважати досягненням культурної політики держави. За всіх витрат гіпертрофованої клубної роботи, інколи безглузвих фінансових витрат на показовість тощо, в країні вдалося створити унікальну систему безкоштовних загальнодоступних культурних послуг населенню. У культурно-дозвілльових установах кожен незалежно від віку, доходів, національності, професії міг навчатися художній творчості, організовано проводити своє дозвілля, самореалізовуватися.

У таких установах сформувалася унікальна школа мистецької освіти дітей та дорослих. Держава створила та утримує систему навчальних

закладів із підготовки кваліфікованих спеціалістів для культурно-дозвілдової діяльності.

Процес «вторгнення» у сферу дозвілля пов'язаний із подоланням дуже серйозних моральних та організаційних труднощів. Посилена регламентація виробничого життя змушує людей дорожити можливістю по-своєму розпоряджатися вільним часом.

Людині потрібен відпочинок, а суть його полягає у відключенні від звичних ритмів, справ та обов'язків. Ось чому свідомо, а найчастіше несвідомо люди прагнуть на дозвіллі подолати стримуючі механізми, зламати стереотипи, отримати після довгих обмежень свободу дій.

Тут слід особливо наголосити на тому історичному факті, який надав еволюційний вплив на функціонування культурно-дозвілдової діяльності, яким виявилось запровадження плати за відвідування різних програм та користування різними послугами. Якісне перетворення структури відносин установ культури та населення пов'язується тепер із широким поширенням платних форм культурно-дозвілдової діяльності, які суттєво не вплинули на її якість.

Нині економічні методи мають виступити в ролі чинних регуляторів діяльності установ культури для задоволення реальних запитів населення.

Очевидно, що таке складне, багатогранне нововведення, як принципи самофінансування, розширення обсягів платних послуг має значні можливості модифікації відносин населення з установами культури. Інноваційний потенціал нового господарського механізму не обмежується узгодженням попиту та пропозиції благ культури. Об'єктом впливу стають також такі базові детермінанти поведінки людей у сфері культури та дозвілля, як ціннісні орієнтації, індивідуальні значення та мотиви вибору послуг.

Тому перенесення центру тяжіння на комерційну діяльність потребує точної оцінки можливих соціальних наслідків та призводить до дискредитації творчого ядра культури. В умовах зростаючої матеріальної

диференціації населення, динамічного формування різноманітних соціокультурних груп активне включення до культурно-дозвіллевої діяльності виступає важливим символічним атрибутом приналежності людини до соціальної групи.

Відбувається розмивання цілісного образу закладу культури, що зумовлює зміну складу аудиторії. Він втрачає значну частину аудиторії, що цінує символи культурного дозвілля, і тих відвідувачів, які віддають перевагу споживати якісні копії зразків унікальної світової та вітчизняної культури.

Культурно-дозвіллеву діяльність правомірно розглядати як самостійну галузь науки. Але, водночас, в Україні також спостерігаються зміни в культурно-дозвіллевій діяльності. Однак, вони мають суперечливий характер – по перше, відбувається зміна інтенсивності культурно-дозвіллевих практик у бік пасивного споживача та різке скорочення культурно-дозвіллевої мережі:

- бібліотек;
- музеїв;
- клубів;
- будинків культури, центрів народної творчості.

По друге, з'являються інноваційні центри дозвілля, нові форми та методи дозвіллевої діяльності, розвивається віртуальне дозвілля [52, с. 262].

Зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя, визначили виникнення унікальної соціокультурної ситуації, конкретні прояви якої об'єктивно впливають на процес формування соціально-культурної та культурно-дозвіллевої інфраструктур.

Сформована за умов пріоритету державної мережі установ культури колишня система «культурного обслуговування» (основним завданням її було транслявання «на місця» фактично уніфікованих культурних цінностей, суворе нормування культурно-дозвіллевої діяльності людей у минулому, що не виправдало себе) почала поступово трансформуватися.

Нині ситуація докорінно змінилася. Насамперед, у зв'язку з появою соціально-культурної інфраструктури стали більш точно проглядатися межі культурно-дозвіллевої інфраструктури. Цей поділ істотно вплинув на духовне життя суспільства, помітно збільшився набір соціально вагомих культурних цінностей і послуг. Найважливішим логічним вихідним принципом діалектики соціально-культурної та культурно-дозвіллевої діяльності є органічна єдність ідеалів, цілей, способів управління, структури.

В Україні культурно-дозвіллева сфера має досить розвинену інфраструктуру та представлена різними видами та формами діяльності, різними рівнями та ступенями вагомості як для суспільства, так розвитку особистості. У сферу культурно-дозвіллевої діяльності нині залучені;

- будинки та палаци культури;
- клуби;
- парки культури;
- кінотеатри;
- центри молодіжного дозвілля;
- будинки художньої творчості;
- концертні установи;
- будинки сімейних урочистостей.

Значну роль у структурі культурної діяльності виконують і заклади мистецтва (театри, кіностудії, філармонії, цирку, художньо-творчі майстерні, аматорські студії і тощо), творчі спілки та інші об'єднання художньо-творчої спрямованості.

Здійснюючи досить активну культурно-дозвіллеву діяльність серед населення, мета якої відпочинок та рекреація, ігрове спілкування, розвага, аматорська творчість, освітньо-пізнавальна та святково-видовищна діяльність, соціально-культурні інститути все більше заповнюють дозвілля програмами та заходами, які задовольняють культурні потреби та інтереси різних категорій населення.

Завдяки діяльності соціальних інститутів, активність населення у сфері дозвілля набуває організованого характеру. Сама сфера дозвілля починає розвиватися стабільніше та стійко, поступово стає соціально організованою сферою життєдіяльності суспільства, яка за своєю суттю є простором для задоволення потреб та інтересів особистості у саморозвитку та самоактуалізації.

Найефективнішим інститутом у культурно-дозвіллевій діяльності є заклади культури, в яких культурно-дозвіллева діяльність стає системною, послідовною та носить творчий характер. Саме культурно-дозвіллеві установи своєю діяльністю у значною мірою сприяють розвитку та розширенню культурної сфери дозвілля.

Діяльність та спрямованість різних закладів культури взаємопов'язані, проте кожна з них має і свою специфіку. Враховуючи те, що кожен, заклад культури унікальний, вони покликані інформувати, роз'яснювати, допомагати людям і на практиці реалізовувати нагальні інтереси у пізнанні та дозвіллі. Через форми методи, виразні засоби, які мають відгук у аудиторії, реалізується кінцева мета основного напрямку діяльності установ культури – просвітництво.

Таким чином, основна прерогатива закладів культури полягає в тому, щоб використовуючи активність людей, вести з ними відкритий діалог, реалізовувати заходи та програми з питань та проблем, які є актуальними для сучасної аудиторії, в основі яких фахівці культури використовуватимуть різні форми та засоби.

Нині основною проблемою, з якою стикаються заклади культури – це низька відвідуваність. В силу того, що потреби аудиторії вимушено змінилися, тепер необхідно не лише формувати культурно-дозвіллевий продукт, який відповідає цим потребам, але й за допомогою нього створювати в аудиторії духовно моральні та культурні орієнтири. Таким чином, установи культури знаходять у своїй діяльності багатофункціональність, формуючи роботу в різних напрямках.

Ураховуючи проблематику бакалаврського дослідження, зосереджуємо нашу увагу на становленні та розвитку закладів культури Рівненщини в сучасних реаліях. Зокрема, досліджуваний регіон представлений 3000 пам'ятками історії, культури, архітектури й зберіг автентичну історико-культурну спадщину Полісся та Волині. В межах області функціонують 7 державних музеїв:

краєзнавчі:

- Березнівський;
- Дубнівський;
- Млинівський;
- Рівненський;
- Сарненський;

Корецький історичний;

Літературно-меморіальний музей М. Островського.

Так, на території Рівненської області діють 1476 закладів культури і мистецтва всіх систем і відомств, серед них 11 – обласного підпорядкування [20, с. 19]:

- комунальний заклад «Рівненський обласний академічний український музично-драматичний театр» Рівненської обласної ради;
- комунальний заклад «Рівненський академічний обласний театр ляльок» Рівненської обласної ради;
- комунальний заклад «Рівненська обласна філармонія» Рівненської обласної ради;
- комунальний заклад «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради;
- комунальний заклад «Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека» Рівненської обласної ради;
- комунальний заклад «Рівненська обласна бібліотека для молоді» Рівненської обласної ради;

- комунальний заклад «Рівненська обласна бібліотека для дітей» Рівненської обласної ради;

- комунальний заклад «Рівненський обласний краєзнавчий музей» Рівненської обласної ради;

- комунальний заклад «Державний історико-культурний заповідник м. Острог» Рівненської обласної ради;

- Державний історико-культурний заповідник м. Дубно;

- комунальний заклад «Культурно-археологічний центр «Пересопниця» Рівненської обласної ради.

Мережа культурно-освітніх установ складає: 2 обласних театри – академічний український музично-драматичний та ляльковий, обласна філармонія, 479 публічних і публічно-шкільних бібліотек, 671 клуби і будинки культури, 5 кінотеатрів, обласний центр народної творчості, парк культури і відпочинку.

Рівненщина подарувала світу Пересопницьке Євангеліє, на якому присягають на вірність українському народові президенти України, першу у східних слов'ян академію в Острозі, Острозьку типографію і перший український «Буквар».

Рівненська обласна бібліотека для молоді – регіональна книгозбірня, що здійснює бібліотечно-інформаційне обслуговування користувачів, серед яких пріоритетною групою являється молодь віком 15-28 років. Є методичним і консультаційним центром для книгозбірень всіх систем та відомств Рівненської області, що обслуговують юнацтво та молодь; тісно співпрацює з навчальними закладами регіону, державними та громадськими структурами, задіяними у вихованні та вирішенні проблем молодого покоління [43, с. 49].

У Централізовану бібліотечну систему Рівного входять 10 бібліотек: Центральна міська бібліотека ім. В. Г. Короленка, Центральна дитяча бібліотека та 8 бібліотек-філій. Книжковий фонд бібліотек ЦБС універсальний, налічує 250 тис. примірників.

Центральна дитяча бібліотека та бібліотеки, які мають кафедри з обслуговування дітей, є учасниками багатьох конкурсів, які проводять Національна та обласна бібліотеки для дітей. Це і щорічний конкурс «Найкращий читач року», Тиждень дитячого та юнацького читання. Заходи під назвою «Літо в бібліотеці», направлені на організацію дозвілля дітей, заохочують їх до читання влітку [12].

Робота в умовах об'єднання публічних і шкільних бібліотек сприяла укріпленню партнерських зв'язків закладів культури, науки та освіти в напрямку забезпечення навчально-виховного процесу. Сформувалися передумови для створення медіа-центрів, покликаних забезпечувати доступ до освітніх ресурсів. В Березнівському та Володимирецькому районах області органами влади підтримана ініціатива створення медіа-центрів на базі бібліотек.

У місті Рівному збережено базову мережу закладів культури, налагоджено активну співпрацю з творчими об'єднаннями, національно-культурними товариствами, науковцями.

У Рівному функціонують такі комунальні заклади, підпорядковані Управлінню культури і туризму виконавчого комітету Рівненської міської ради:

- 3 заклади клубного типу (Рівненський міський Палац культури, міський Будинок культури, клуб мікрорайону Новий Двір);
- 2 дитячі музичні школи;
- 1 дитяча художня школа;
- 11 комунальних бібліотек (10 філій у складі Централізованої бібліотечної системи, Міська бібліотека мікрорайону Ювілейний).

На базі закладів культури клубного типу діє 66 аматорських колективів, з яких:

- 29 – народні;
- 15 – зразкові.

У міському Будинку культури діє єдина в області народна аматорська студія декоративно-ужиткового мистецтва, що об'єднує 97 майстрів, які є активними учасниками культурного життя міста Рівного та успішно представляють його в Україні і за її межами.

Таким чином, історія формування культурно-дозвілєвої діяльності закладів культури в Україні має тривалий період і залежала насамперед від культурно-політичного спрямування розвитку суспільства. Водночас у ХХ столітті формуються різноманітні форми та методи культурно-дозвілєвої діяльності закладів в Україні.

Культурно-дозвілєва діяльність представляє досить складну систему, елементами якої виступають мета, конкретні цілі діяльності, об'єкт та суб'єкт діяльності, зміст, засоби досягнення поставлених цілей, форми та методи (в інших випадках – способи та прийоми) виконання тих чи інших робіт, нарешті, матеріальна база та фінансове забезпечення. Як і у будь-якій соціальній системі, у культурно-дозвілєвій діяльності всі елементи тісно взаємопов'язані.

Достатньо, хоча б припустити, що заклад культури може залишитися без кадрів чи грошей, засобів аудіовізуальної реклами чи транспорту і як результат – культурно-дозвілєва діяльність закладу зводиться до мінімуму. Не краще виглядає ситуація, коли заклади культури не мають чіткої мети діяльності, стратегії розвитку.

Йдеться, по суті, про цілком зрозумілі взаємозв'язки, проте саме недооцінка останніх на практиці приводила і тепер ще призводить до неоднозначних результатів у роботі культурно-дозвілєвих закладів.

Культурно-дозвілєва сфера як простір професійної діяльності має свою інфраструктуру, покликану забезпечувати науково-теоретичний, організаційно-творчий, інформаційно-методичний, законодавчо-правовий, фінансово-економічний та кадровий супровід культурно-дозвілєвої діяльності.

Культурно-дозвілєва інфраструктура розвивається як сукупність установ, організацій, фірм, підприємств, фондів, які здійснюють процес виробництва, зберігання, розповсюдження, трансляції культурних цінностей у сфері дозвілля та створюють умови для споживання культурних цінностей та дозвілєвих занять.

Висновки до розділу 1

Отже, теоретико-методологічні основи організації культурного та дозвіллевого середовища полягають у вивченні суті дозвілля як виду діяльності людини та процесу його формування.

Дозвілля має обсяг і структурний зміст. Структура вільного часу передбачає споживання культурних цінностей, спілкування, творчі заняття, хобі, рекреаційну та оздоровчу діяльність, суспільно корисну працю, самоосвіту, пасивний відпочинок, асоціативні прояви тощо.

Серед найважливіших елементів організації дозвілля в Україні був клуб. У західних областях України роль будинків культури та клубів відігравали народні доми, які діяли у селах і містах регіонів з другої половини XIX ст.

Поступово змінюється й функціональна спрямованість діяльності бібліотек, на перший план виходить просвітництво, що сприяє модернізації, увиразненню публічного характеру бібліотек.

Сфера дозвілля та вільного часу стала радикально змінюватися у радянський період української історії, коли вона перетворилася на об'єкт державного регулювання та культурної політики, у той час як національні традиції, релігійні механізми розвитку дозвілля були відсунуті на другий план.

Побут, дозвілля, а також оздоровча та культурно-дозвіллева сфера цього періоду розвивалися за відсутності повноцінного ринку.

На сучасному етапі у сфері дозвілля спостерігається тенденція до проведення вільного часу молоддю в культурно-дозвіллевих центрах.

Найбагатший досвід, накопичений багатьма поколіннями в організації дозвілля, може бути використаний у сьогоднішній діяльності закладів культури. Освоєння історії культурно-дозвіллевої діяльності та особливостей формування цього середовища – провідний компонент культури суспільства, що формує в людині гармонійну особистість,

пробуджує почуття поваги до культурних традицій свого народу, сприяє розвитку історичної пам'яті.

Знання її генези дозволяє найбільш повно відтворити картини життя суспільства, але має й самостійне значення, адже дає можливість краще розібратися в сучасних проблемах організації культурного дозвілля, допомагає їх розглядати як закономірний результат розвитку суспільства.

РОЗДІЛ II.

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ М. РІВНЕ)

2.1. Нові форми роботи Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки під час пандемії та військової агресії рф

Культурно-дозвіллева діяльність має свої, притаманні лише їй характерні риси. Здійснюється вона здебільшого у вільний (дозвіллевий) час, відрізняється свободою вибору, добровільністю, активністю, ініціативою різних соціальних груп та особистостей.

Феномен культурно-дозвіллевої діяльності на Рівненщині, який в своєрідній формі відобразив ряд глобальних соціально-економічних та соціокультурних тенденцій XXI століття, привертає увагу багатьох вчених. Це призвело до зростання соціального значення дозвілля, яке стало необхідною частиною життя людини в умовах психічних і фізичних перенавантажень.

Дозвілля традиційно є однією з найважливіших сфер життєдіяльності людства. Трансформації усіх сторін життя українського суспільства привели до зміни соціокультурної ситуації в області дозвілля.

Культура відіграє домінуючу роль у формуванні світогляду населення, його способу життя, визначає людську поведінку та повсякденні практики. Сфера культури та дозвілля впливає на особистісні пріоритети населення.

У межах культурно-дозвіллевої сфери інститут дозвілля формувався під впливом об'єктивних змін, зокрема, пов'язаних з індустріалізацією та урбанізацією суспільства, коли вільний час стає самодостатньою цінністю і набуває масового поширення. Звертається увага на культуру організації де є «спільні цінності, соціальні норми, настанови поведінки, що виробляються суспільством, підприємством, групою людей, що зобов'язують індивіда поводитися так, а не інакше без видимого примусу» [36, с. 84]. У зв'язку з цим суттєво зростає цінність дозвілля для певних груп населення.

Увага до дослідження проблем культурно-дозвіллевої діяльності на Рівненщині зумовлена сучасними векторами соціокультурного розвитку та тенденційністю пропонованих культурних та дозвіллевих практик населення. За останнє десятиліття дозвілля розвивається як елемент способу життя і стало предметом уваги соціологічних і культурологічних досліджень.

Цимбалюк Н. стверджує, що культурно-дозвіллева діяльність являє собою специфічне означально-смісловне відображення соціальної реальності. Вона актуалізує, інтегрує і творить культурно-дозвіллеву реальність за допомогою інноваційно-діяльнісних засобів, особливих видів і форм. Виникнення особистісної культурно-дозвіллевої потреби пов'язане з активізацією соціально-культурного поля і характеризується напруженою діяльністю людини. Під впливом включення у соціально організоване культурно-дозвіллеве середовище саме через форми інноваційної культурно-дозвіллевої діяльності відбувається розвиток і реалізація культурно-дозвіллевої активності соціальних спільностей. Отже, вона формується шляхом залучення до участі в формах діяльності сучасних культурно-дозвіллевих закладів у контексті певного культурно-дозвіллевого середовища [45, с .11].

Сьогодні важливою складовою такого середовища виступають бібліотеки. У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» зазначено, що «бібліотека – це бібліотечно-бібліографічний, культурно-просвітній і науково-допоміжний соціальний інститут, що забезпечує акумуляцію й загальнодоступність документально-інформаційних ресурсів (книг, документів та інших носіїв інформації), що містять і зберігають знання, придбані в процесі розвитку людства, що сприяють підйому інтелектуального й культурного потенціалу» [9, с. 2].

Діяльність бібліотеки з організації дозвілля досить різноманітна. У бібліотеці проводяться: масові, групові, індивідуальні форми роботи. Бібліотеки організовують і проводять, крім обслуговування читачів, культурно-дозвіллеву діяльність: книжкові виставки, читацькі конференції, усні бібліографічні

огляди, літературно-музичні вечори, презентації, вікторини, дні інформації, бесіди про книги, зустрічі з письменниками й багато чого іншого.

Головне завдання цих культурно-освітніх закладів – прищепити читачу любов до книги й ставлення до книг як одного з головних джерел інформації. По-перше, вона залучає відвідувачів до читання, а, отже, і до самоосвіти, самовиховання, самоорганізації свого дозвілля. І, по-друге, книга є одним із головних джерел інформації.

Можемо зазначити, що бібліотека є безпосереднім середовищем із проведення освітньої, мистецької та дозвілєвої діяльності.

У нашому дослідженні, ми зосереджуємо увагу на культурно-дозвілєвій діяльності обласної бібліотеки Рівненщини.

Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека – один із найбільших культурних центрів краю (заснований в лютому 1940 року як Рівненська державна обласна бібліотека), регіональне сховище творів друку, обласний депозитарій краєзнавчих видань, науково-інформаційна установа, доступна для всіх верств населення. Безумовно, в непростих умовах сьогодення, які сформувала спочатку всесвітня пандемія коронавірусу, а згодом – й абсурдні військові дії північного сусіда, книгосховище запрацювало, прийнявши виклики часу та обставин.

У 2000 році був створений перший веб-сайт бібліотеки, який забезпечував доступ до електронних ресурсів: каталогів, повнотекстових баз даних. На сайті розміщувалася також інформація про послуги бібліотеки, про заходи, які відбувалися у стінах книгозбірні тощо.

У 2003 році розпочалася робота над створенням «Регіонального інформаційного порталу «Рівненщина». Штат новоствореного сектору складався із семи чоловік. На основі запропонованої розробниками моделі було створено дизайн порталу.

Сьогодні Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека обслуговує біля 40 тис. користувачів. Серед них – наукові працівники, спеціалісти народного господарства, діячі культури і мистецтва, робітники,

студенти. Книговидача становить понад 700 тис. прим. видань. Штат бібліотечних працівників – 70 осіб із вищою освітою [11].

У 2021 році на Рівненщині стартувала соціально-культурна ініціатива – «Велике читання. Рівненщина читає «Паперові солдати» Братів Капранових», покликана популяризувати книгочитання, як усвідомлено обрану життєву стратегію задля всебічного та гармонійного розвитку особистості, сприяння духовному та інтелектуальному розвитку краян, піднесенню їх патріотичних почуттів. На теренах області така подія проводиться вперше. Її організатори: Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека у партнерстві з бібліотеками територіальних громад області, ГО «Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації», КП «Рівнекнига».

Також у 2021 році Рівненська ОУНБ реалізувала локальний проєкт «PRO.Читання: Книга Рівненщини», який спрямований на розвиток інноваційних форм промоції читання, вироблення ефективної системи інформування про українські книги, читання як терапію та адаптацію персоналу і бібліотек до роботи в онлайн-середовищі. Відеоподкасти проєкту доступні на офіційному каналі Рівненської ОУНБ в YouTube.

Більше 15 років у «Рівненській ОУНБ функціонує Інтернет-центр «Окуляр» для людей з порушеннями зору, який відкрито за підтримки Посольства США в Україні» [28, с. 13]. Карантин, який почався в Україні у березні 2020 р. у зв'язку з пандемією, не завадив навчальному процесу в Інтернет-центрі – індивідуальним заняття з оволодіння сенсорним телефоном для незрячих та людей з порушенням зору з використанням спеціальних додатків штучного інтелекту.

Всі учасники навчання швидко адаптувалися до нових реалій та перейшли на дистанційну форму. Тренер Інтернет-центру «Окуляр» проводив свої заняття з користувачами за допомогою програм віддаленого доступу TeamViewer, AnyDesk та додатків Zoom, Viber [28, с. 14].

Працівники Рівненської ОУНБ старанно працюють над формуванням фонду аудіокниг сучасної української та світової літератури. Із грудня 2019

року бібліотека публікує власний контент на окремому сайті «Аудіобібліотека», з яким можуть ознайомитися користувачі книгозбірні.

Також у Рівненській ОУНБ у рамках спільного з Посольством США в Україні проекту «Window on America» діє розмовний клуб English Club, що функціонує у бібліотеках, котрі приєдналися до проекту. У 2020 році формат роботи English Club змінився: відвідування довелося спочатку призупинити, але згодом робота клубу перейшла в режим онлайн і стала дистанційною, що призвело до необхідності опанування нових інтернет-сервісів для ефективної комунікації. Одним із них стала програма Zoom.

Спеціально для членів клубу працівники бібліотеки склали Coronavirus (COVID-19) English glossary: Terms to know (Словник англomовних термінів, пов'язаний з пандемією) для того, щоб спільнота учасників могла орієнтуватися в сучасних термінах, які пов'язані з COVID-19.

Культурно-дозвіллева діяльність Рівненської ОУНБ після початку воєнних дій в нашій державі теж набула нових форм. Окрім традиційних офлайн зустрічей та заходів, у роботі бібліотеки набули популярності й зручності онлайн конференції та презентації. У стінах бібліотеки проводяться покази історичних фільмів, кінострічок для людей із порушенням слуху, мультфільмів – для дітей.

Окрім того, у приміщенні бібліотеки практикуючим психологом надається психологічна підтримка громадян під час війни, проводяться арт-терапевтичні заняття «Як вберегти себе та допомогти іншим в реаліях війни».

У закладі проводяться курси з вивчення англійської та інших мов для дітей, а від початку війни тут можна опанувати й рідну – бібліотека пропонує двічі на тиждень відвідувати курс «Переходь на українську!».

Завдяки роботі веб-ресурсу бібліотеки, читачі можуть ознайомлюватися з цифровими колекціями:

- «Креативна книга» Олени Медведєвої (рівненська майстриня вишивки, дитяча письменниця, журналістка, ініціаторка створення авторського

видавництва книг ручної роботи «Креативна книга» та громадської організації «Центр креативу»);

- «Книжковий знак Рівненщини» (відомості про книжкову культуру Рівного і краю на основі знаків книжкової власності, інскриптів, інших атрибутів книг, виявлених в ході вивчення колекцій рідкісних і цінних видань Рівненської ОУНБ);

- «Пісня долю вишила» Раїси Цапун (рівненська збирачка та виконавиця народних пісень, фольклористка та етнографиня, засновниця та художній керівник фольклорного гурту «Джерело», майстриня сучасного декоративно-прикладного мистецтва, доцент кафедри музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ), заслужений діячу мистецтв України);

- «Слово» Йосипа Пацули (науковець, історик, краєзнавець, педагог, громадський діяч);

- «Вселенська тимчасовість» Анатолія Криловця (поет, літературознавець);

- «Дослідник з душею письменника і художника» Валерій Войтович (письменник, художник, дослідник української міфології, член Національної спілки журналістів та Національної спілки краєзнавців України);

- «Талант із Божою іскрою» Олександр Лаворик (художник, іконописець Рівненщини) та інші.

Також книгозбірня пропонує віддаленим користувачам доставку електронних копій документів (ЕДД), яка знаходяться у фондах бібліотеки. Користувачі можуть замовити електронну копію документа для використання в інформаційних, навчальних, наукових чи дослідницьких цілях. Зокрема йдеться про:

- статті з газет і журналів;
- окремі сторінки з книг, збірників;
- ноти;
- політичні та фізичні географічні карти;

- ілюстрації, плани, ескізи;
- фотографічні твори;
- документи з повнотекстових баз даних обласної бібліотеки;
- фрагменти документів на електронних носіях, які є в фондах бібліотеки;
- офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру та їх офіційні переклади.

Сьогодні поступово відновлюється діяльність бібліотеки в умовах пандемії та війни. Оскільки заклади освіти в нинішніх реаліях працюють дистанційно, то й робота Рівненської ОУНБ перейшла в режим «онлайн».

Принципом роботи бібліотеки завжди була максимальна відкритість – як у самому обслуговуванні, так і в організації просторів читальних залів. Бібліотека заздалегідь підготувалася до зустрічі з читачами: була продумана схема пересування читачів, що мінімізувало контакти.

Проте після настання карантину виникли ті ж проблеми, які характерні для всіх книгозбірень:

- відсутність доступу до традиційних колекцій та матеріалів усіх форматів, які не мають цифрових варіантів;
- проблема доступу до вже оцифрованих колекцій, що можливо лише за індивідуальною підпискою (наприклад, архіви газет);
- обмежений доступ до пакетів програм, ліцензійних для обмеженого користування лише у приміщенні бібліотеки;
- численні проблеми, пов'язані з авторським правом;
- і, мабуть, найголовніша з універсальних проблем – забезпечення зайнятості персоналу та його підтримка.

Для вироблення стратегії подання онлайн-роботи були розглянуті позитивні можливості віддаленої роботи спеціалістів, перед багатьма стояло завдання самостійного освоєння програмних продуктів. Необхідно було врахувати навички самих співробітників та їх схильності.

Хоча на перший погляд, користь від цієї діяльності не викликає сумнівів і описано успішний досвід перебудови роботи Рівненської ОУНБ в нових умовах, та все ж існують проблеми, з якими довелося зіткнутися. Зокрема, дистанційне обслуговування користувачів стало єдиною можливою формою взаємодії в період пандемії та війни.

Попит на онлайн-обслуговування виріс, але не компенсував відтік користувачів, які раніше приходили до читальних залів. Бібліотека опинилася в рівних умовах з безліччю інших онлайн-сервісів та інтернет-послуг. Ураховуючи той факт, що користувачі активно використовують соціальні мережі, бібліотека переглянула свою онлайн діяльність і стала активно надавати необхідну інформацію про свої заходи на власній сторінці у мережі Facebook.

Таким чином, головна книгозбірня Рівненщини попри теперішні реалії в країні є провідником нових послуг культурно-дозвілєвої діяльності для дорослих, молоді та дітей.

2.2. Культурно-дозвілєва практика Рівненського будинку культури

Функціонування, подальший розвиток, теоретичні та практичні засади діяльності культурно-дозвілєвих установ міста Рівного викликають подальший інтерес у широкого кола вчених та практиків. Одним із таких закладів культури міста Рівного є Рівненський міський Будинок культури (далі – МБК).

Про сучасний розвиток культурно-дозвілєвих установ Рівненщини пишуться різні збірники статей та колективні монографії. Вчені аналізують сучасні умови функціонування установ культури, систему управління закладів в умовах децентралізації, велика увага приділяється технологіям у соціально-культурній сфері, які застосовуються на сучасному етапі.

Одним із стимулюючих механізмів розвитку діяльності культурно-дозвіллевих закладів стала тісна взаємодія культури та представників бізнесу. Йдеться про інвестиції в культуру, мистецтво та меценатство. Протягом останніх трьох років частка співфінансування із засобів спонсорської допомоги та надання платних послуг населенню, яка спрямовується на зміцнення матеріально-технічного оснащення закладів культури, має, нехай і не велику, але тенденцію до зростання.

У сфері культури Рівного набуває дедалі більшого розвитку некомерційний маркетинг. Він сприяє задоволенню потреб користувачів послугами культурно-дозвільних закладів регіону. Враховуючи це державні та комунальні установи культури здійснюють роботу з розширення культурно-дозвільних послуг, поліпшення їх якості, забезпечення зростання доходів від надання платних видів послуг.

Зростання обсягу платних послуг, які надаються комунальними та державними установами культури області за останні кілька років обумовлений:

- зростанням кількості жителів області, які користуються платними послугами закладів культури;
- розширенням переліку наданих платних послуг;
- використанням сучасних інформаційних технологій у рекламуванні послуг;
- вивченням попиту пропозицій на ринку послуг, переваг та потреб у послугах установ культури різними категоріями населення;
- цілеспрямованим використанням можливостей електронних та друкованих ЗМІ;
- підвищенням ролі закладів культури у житті громадськості.

Водночас, варто наголосити: надання платних послуг населенню установами культури області сприяє покращенню організації змістовного дозвілля мешканців області, більш повному задоволенню їх інтересів та запитів, максимальному використанню бази закладів культури, формуванню

традиції позитивної організації дозвілля різних категорій населення, створення рівних прав доступу населення до культурної спадщини.

Загалом потенціал культури обласного центру цілком може стати повноцінним ресурсом його розвитку у тому випадку, якщо культурна діяльність стане об'єктом зацікавленості всіх її суб'єктів (державних та недержавних), які мають ефективні культурні стратегії, що виступають як відповідальна культурна спільнота, пов'язана спільною ідеєю поступального розвитку регіону.

Культура Рівного та важлива її складова частина – культурно-дозвіллева діяльність – переживають нині суттєві труднощі. У діяльності осередків культури є не лише безвихідь, що змушують подекуди відмовитися від вчорашньої практики господарювання та здійснення звичних культурно-дозвіллевих акцій, а й проблеми, які чекають свого невідкладного рішення.

Враховуючи проблеми та перспективи розвитку галузі культури Рівного зосередимо увагу на культурно-дозвіллевій практиці міського будинку культури.

Заклад збудований у 1955 році. Це був досить міцний одноповерховий з широкими вікнами будинок, який до війни належав українській православній церкві Святого Юра. У 1963 році збудований чинний Будинок культури, який спочатку відчинив двері своїм повноправним господарям як кіноконцертна зала. На честь цієї події відбувся великий концерт за участю всіх аматорських художніх колективів та окремих виконавців Будинку культури [30].

Роботу Будинку культури здійснювали за двома напрямками – організацією масових заходів і дозвілля в парку культури влітку і концертної діяльності взимку у кіноконцертній залі. Найвища хвиля об'єднаної культурно-масової роботи, очолюваної МБК і парком, припадала на 70-ті роки минулого століття. Це було творче піднесення трьох – чотирьох десятків визнаних у місті культурно-освітніх осередків.

У кінці 1980-х років відбулося піднесення національної української свідомості. Культурна сфера стала рушієм цього процесу. Із проголошенням незалежності України в культурно-масовій роботі повсюдно почалась перебудова, зокрема, і у будинку культури. Поступово мінявся репертуар колективів. Зовсім іншими стали масові заходи: вечори-зустрічі з колишніми воїнами УПА, з репресованими, з колишніми в'язнями сталінських концтаборів.

Після завершення реконструкції МБК став найбільшим концертним майданчиком у місті Рівне. Нова глядацька зала, яка вміщує аж 739 осіб сьогодні приваблює усіх своїми заходами. Важливою подією стала поява Виставкової зали, де тепер постійно діють цікаві експозиції, проводяться заходи різного типу. Окрім того, у Виставковій залі проходять урочисті церемонії державної реєстрації шлюбу в скорочені терміни (проект «Шлюб за добу»).

Рівненський МБК, зі своєю 70-ти річною історією, є одним з найпотужніших мистецьких закладів Рівненщини та упродовж багатьох десятиліть впевнено тримає позицію лідера. Тут працює команда з сучасним підходом, креативністю, готовністю експериментувати, що й відображається на популярності закладу.

Сучасні дослідники справедливо відзначають, що в умовах дозвілля створюється найкраща ситуація для спокійних, об'єктивних та всебічних обговорень взаємоцікавих питань. Якісною особливістю такої комунікації є її невимушеність та неупередженість.

Діяльність у її практичному сенсі досить часто є лише приводом для спілкування, а саме спілкування, що розуміється, насамперед, як мовленнєва взаємодія, перетворюється на діяльність. На цій основі базується велика і перспективна область вільних комунікацій дозвілля, де спілкування стає не фоновим і супутнім, а основним видом людської активності.

Зростання контактів у сфері вільного часу є відображенням тих змін, що відбуваються у соціально-культурному житті міста Рівного, адже

суспільство і є система соціальних зв'язків між людьми і в процесі людського спілкування найбільш повно і яскраво проявляються різні соціальні зв'язки. Саме таким сучасним майданчиком для спілкування, творчої реалізації та відпочинку став Рівненський будинок культури.

Так, на базі Будинку культури функціонує 21 творчий колектив, серед яких 15 мають звання «народний» («Патріот», «Верес», «Лукаш», «Наспів», «Срібна терція», «Лісова пісня» та інші), 1 – «заслужений» («Полісянка») і 6 – «зразковий» («Полісяночка», «Джерельце», «Етика», «Пелина», «Фантазія», «Кольорові ноти») [30].

Хореографічний колектив «Полісянка» почесне звання «народний» отримав у далекому 1964 році, а в 1967-му за особливий внесок у розвиток національного хореографічного мистецтва йому присвоїли звання «Заслужений ансамбль танцю України». При ансамблі діють підготовчі студії в яких займаються щорічно до 200 дітей. На базі колективу створені і діють дитячі хореографічні колективи «Полісяночка», «Джерельце» і «Перлінка».

Дитячий естрадний хор «Кольорові ноти» розпочав свою діяльність в стінах МБК з 2017 року.

У колективі займається близько 50 вихованців віком від 5 до 15 років. Заняття проходять в різновікових групах, де кожна з них має свій оригінальний репертуар українських пісень.

Колектив хору постійно вдосконалюється у творчому плані, веде активну концертну діяльність, бере участь у міських, обласних, Всеукраїнських фестивалях та конкурсах, де здобув такі нагороди:

- вересень 2017 р. – м. Київ – VI Всеукраїнському фестивалю-конкурс талантів «Гармонія душі» – 1 премія;
- квітень 2018 р. – м. Київ – XVII Міжнародний фестиваль – конкурс дитячої та юнацької творчості «Квітуча Україна» – 1 премія.

Навесні 2018 року відбувся перших сольний концерт колективу під назвою «Сонячний дарунок» [30].

Також при МБК діють студії та клубні об'єднання:

1. Відеостудія «MediaLab».
2. «Оберіг Полісянки».
3. Парфум-клуб.
4. Фотостудія «Простір Фото».
5. Студія декоративно-ужиткового мистецтва.
6. Щасливий вік [30].

Креативна студія «MediaLab» – це сучасна відеомайстерня, всеосяжний квадрокоптер, професійна команда і непереборне бажання створювати якісний відеопродукт.

«Оберіг Полісянки» – клубне об'єднання в якому збираються колишні танцюристи заслуженого ансамблю танцю України «Полісянка», які виходили виступати на сцені ще від часів створення колективу. Основною метою клубного об'єднання «Оберіг «Полісянки» є сприяння розвитку хореографічного мистецтва міста Рівного.

«Парфум-клуб» – це клубне любительське об'єднання, яке гуртує навколо себе жінок, які не лише обожнюють красиві парфуми, а й хочуть знати про них все. Метою об'єднання є залучення усіх бажаючих спілкуватися, обмінюватися інформацією та вивчати історію розвитку парфумерної справи. У рамках діяльності об'єднання проводяться зустрічі з парфумерами та цікавими людьми. Щомісяця проводяться «парфум-бари» – салони дегустації парфумів.

Фотостудія «Простір Фото» створена у 2005 році. У рамках діяльності фотостудії організовуються численні фотовиставки, пленери та авторські виставки. Окрім того, випущено ряд фотоальбомів та книг, серед яких – «Рівне. На межі тисячоліть», «Я люблю своє місто» та інші. Щорічно організовуються масштабні міжнародні фотопроєкти «Фотовернісаж на Покрову», «Рівне. День за днем», «Міжнародний Кубок Рівного з фотомистецтва» та багато інших.

Студія декоративно-ужиткового мистецтва є об'єднанням творчих людей і майстрів декоративно-ужиткового мистецтва та народних умільців м. Рівне.

Учасники популяризують декоративно-ужиткове мистецтво серед дітей та молоді. Багато з них є керівниками чисельних гуртків у школах та підліткових клубах міста. Народні умільці є постійними учасниками виставки просто неба «Алея творчості» та фестивалю «Сузейні гостини», де демонструють свої творчі доробки.

Студія є постійним учасником творчих звітів Рівненщини в місті Києві. Із мистецтвом провідних майстрів студії знайомі не лише мешканці Рівного та України, а й далеко за її межами. Свої роботи вони демонстрували в Польщі, США, Аргентині, Чехії та Словаччині. Їх роботи прикрашають експозиції багатьох музеїв України, світу та приватні колекції [30].

«Щасливий вік» – клубне об'єднання, створене для людей похилого віку з метою залучення їх до спілкування, приємного та корисного проведення дозвілля, вдосконалення та розвитку талантів членів любительського об'єднання.

Клубні об'єднання – достатньо відома форма соціально-культурної діяльності. При відвідуванні клубів їх учасники здійснюють такі функції як: реалізація творчих здібностей, спілкування між учасниками, здійснюється рекреаційна функція, а найголовніше – функція дозвілля.

Соціально-культурні потреби людей середнього та старшого віку у сфері дозвілля зосереджені на бажаннях відпочинку та розваг, спілкування, пізнання, творчого самовираження.

Також у людей цих вікових категорій є потреба програвання різних соціальних ролей, що дозволяє їм знімати напругу, актуалізувати власні гендерні ролі у соціумі.

Слід зазначити, що всі види соціально-культурної діяльності в межах МБК – пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, культурно-творча, комунікативна – розкривають складність та багатозначність спілкування як

соціокультурного явища. Система форм, видів та рівнів спілкування настільки різноманітна, що воно (спілкування) загалом є основою для всіх інших функцій культурно-дозвільної діяльності.

Творчі колективи МБК відомі в Україні та закордоном. Вони є постійними учасниками усіх загальноміських та обласних заходів, дипломантами багатьох всеукраїнських, міжнародних фестивалів та конкурсів.

Варто зауважити, що МБК практикує сучасні форми дозвілля, до яких належать дозвільні практики, які спрямовані не на одну групу населення, а на різні вікові групи.

Із цією метою МБК виконує такі види діяльності:

- створення клубних формувань;
- організація та проведення фестивалів, культурно-масових заходів, шоу програм;
- організація та проведення вечорів відпочинку, танцювальних та інших вечорів, свят, зустрічей, концертів, вистав;
- залучення для проведення культурно-дозвільних заходів професійних колективів та виконавців, сценаристів, режисерів, хормейстерів, балетмейстерів та інших фахівців із різних жанрів культурно-мистецької діяльності.

У молодого та старшого покоління спостерігається відродження інтересу до культури, музики, театрального мистецтва тощо. Це пов'язано з тим, що нині МБК використовує у своїй діяльності нові інтерактивні форми роботи: майстер-класи, лекції, зустрічі з відомими людьми. Виникають та розвиваються нові культурно-дозвільні території: креативні та арт-простори, творчі кластери.

Найпопулярнішими формами культурно-дозвільної діяльності молоді на сьогоденному етапі є:

- 1) традиційні форми дозвільної соціально-культурної активності:
 - фестивалі, конкурси (танцювальні, вокальні та ін.);

- участь у аматорських колективах та групах (танцювальні групи, театральні групи);

2) інноваційні форми.

Також піддаються трансформації традиційні форми культурно-дозвілдової діяльності юнацтва та молоді в МБК. Вони стають варіативними та багатофункціональними. Наприклад, виставкова діяльність доповнюється такими формами, як:

- покази колекцій;

- слайд-шоу;

- майстер-класи з різних видів декоративно-прикладного мистецтва.

Такі форми діяльності користуються незмінною популярністю у дітей, підлітків і молоді, оскільки подаються по-новому, дозволяють їм самим проявити свою творчість та активність.

Зазначимо, що у практиці закладу існує велика кількість форм організації музичного дозвілля відвідувачів, які володіють значним соціально-педагогічним потенціалом у вирішенні музично-просвітницьких завдань діяльності, здатних задовольняти інтереси дітей, молоді до різних жанрів музики.

Очевидно, що на сучасному етапі попит на такі форми дозвілля значно перевищує пропозицію культурних установ, які спеціалізуються на організації дозвілля. І проблема тут не так в обмеженості матеріально-технічної бази, як і в кадровому ресурсі, і в тому, що традиційні форми та методи відстають від запитів молодих людей, які бажають творчо та з користю організувати своє дозвілля.

Із метою забезпечення задоволення соціально-культурних потреб молодого покоління у сфері дозвілля для МБК доцільно рекомендувати:

- розвивати та застосовувати культурно-дозвільні форми, які передбачають активну участь дітей, юнацтва та молоді у самому процесі їх організації та проведення;

- більш активно застосовувати сучасні технічні досягнення в організації та проведенні дозвіллевих програм та проектів;
- розвивати культурно-дозвільні форми, які ґрунтуються на потребах та інтересах різних вікових категорій;
- впроваджувати синкретичні дозвільні технології, які задовольняють комплекс соціально-культурних потреб дітей, юнацтва і молоді: розваги, спілкування, творчість, пізнання, видовищність;
- трансформувати старі апробовані форми, покращуючи їх зміст, ґрунтуючись на потребах та інтересах молодого покоління;
- в організації культурно-дозвіллевої політики закладу застосовувати принцип відповідності кадрового потенціалу, тобто займатися організацією дозвіллевої діяльності юних і молодих повинні фахівці, близькі за духом та віком, котрі добре знають особливості субкультури молодого покоління.

МБК – універсальний заклад, який підходить для проведення різноманітних заходів – концертів, виставок, презентацій, майстер-класів, показів мод тощо. На сцені вже виступило багато відомих естрадних зірок, серед яких гурти «Антитіла», «KOZAK SYSTEM» «Один в каное», «Рапсодія», «Rapsodie», «Volosi», «Бампер і Сус», виступили Павло Дворський, Сергій Асафатов, Світлана Тарабарова, Настя Каменських, Ніна Матвієнко, Віктор Павлік, віртуозний бандурист Валентин Лисенко, театр-студія імпровізацій «Чорний квадрат» та багато інших творчих колективів. Водночас виставковий зал приймає десятки цікавих виставок, в його стінах проведено акустичні концерти, зустрічі з цікавими гостями.

Багато різноманітних культурних заходів нині приурочено незламності українців у війні російської федерації проти них, вдячності міжнародній спільноті, яка підтримує Україну (наприклад, концерт «Save Ukraine», благодійний поетичний тур військового Павла Вишебаби та ін.). Метал-гурт із Одеси «Grandma's smuzi» під час «Туру Незламності» виступив із рок-концертом у МБК і виконав якісні кавер версії пісень всесвітньо популярних гуртів «Rammstein», «Red Hot Chilli Peppers», «Linkin Park» українською

мовою [30]. Такі заходи здійснюють популяризацію не лише західної культури, але й української.

Отже, Рівненський будинок культури є сучасним багатофункціональним закладом з цікавим досвідом. У своїй професійній діяльності використовує нові підходи та технології з організації дозвілля. У ньому працюють не лише клубні об'єднання, а й проходять різноманітні концерти (народної та популярної музики), вистави (театральні, комедійні шоу), до яких залучаються професійні й аматорські колективи.

Висновки до розділу 2

Отже, місто Рівне представлено багатьма культурно-дозвіллевыми закладами.

Робота в умовах об'єднання публічних і шкільних бібліотек сприяла укріпленню партнерських зв'язків закладів культури, науки та освіти в напрямку забезпечення навчально-виховного процесу. Сформувалися передумови для створення медіа-центрів, покликаних забезпечувати доступ до освітніх ресурсів.

Культурно-дозвіллева діяльність Рівненської ОУНБ після початку пандемії та воєнних дій в нашій державі набула нових форм. Окрім традиційних офлайн зустрічей та заходів, у роботі бібліотеки набули популярності й зручності онлайн конференції та презентації. У стінах бібліотеки проводяться покази історичних фільмів, кінострічок для людей із порушенням слуху, мультфільмів – для дітей, різного роду допомога та підтримка для людей.

У цілому потенціал культури Рівного цілком може стати повноцінним ресурсом її розвитку у тому випадку, якщо культурна діяльність стане об'єктом зацікавленості всіх її суб'єктів (державних та недержавних), які мають ефективні культурні стратегії, що виступають як відповідальна культурна спільнота, пов'язана спільною ідеєю розвитку регіону.

МБК – універсальний заклад, який проводить різноманітні заходи – концерти, виставки, презентації, майстер-класи, покази мод тощо. Творчі колективи МБК відомі в Україні та закордоном. Вони є постійними учасниками усіх загальноміських та обласних заходів, дипломантами багатьох всеукраїнських, міжнародних фестивалів та конкурсів.

Культура Рівного та важлива її складова – культурно-дозвіллева діяльність – переживають у нині суттєві труднощі обумовлені пандемією та агресією рф. У зв'язку з цим виникає ряд в осередках культури, які

змушують подекуди відмовитися від вчорашньої практики господарювання та здійснення звичних культурно-дозвіллевих акцій.

ВИСНОВКИ

Отже, за підсумками проведеного дослідження варто виокремити наступне:

Проаналізувавши категоріально-понятійний апарат дослідження, визначаємо, що культурологи трактують вільний час як простір для самореалізації, конкретні соціальні процеси, які виокремлюють час у співвідношенні до робочого дня, його соціальну цінність. Вільний час так чи інакше набуває форму дозвілля, проте вони не стають тотожними, ідентичними. Дозвіллю притаманні пасивно-видовищні форми проведення вільного часу. Через призму дозвілля культура переважно споживається, а не створюється: через розваги люди задовольняють свої потреби.

Водночас культурно-дозвіллева діяльність є одним із основних напрямів, котрий сприяє становленню соціальної активності людини, залучаючи її у різні види творчості, дозвіллевого спілкування, формуючи культуру споживання певних цінностей. Культурно-дозвіллева діяльність також забезпечує реалізацію дозвіллевих інтересів молоді: суб'єктивні (особистісні потреби у дозвіллі) й об'єктивні (умови, які допомагають розкрити власного потенціал).

Аналізуючи дозвілля як цілісну діяльність, у ній виділяють психологічний, виховний, соціальний, рекреаційний, фізіологічний та естетичний компоненти. Конкретний параметр визначає конкретний вид діяльності у дозвіллі.

Дефініції культурно-дозвіллева діяльність описують культуру конкретної спільноти. Вона організується на основі суспільно вагомих норм задля тих рекреаційних цілей, які закріплені у цій культурі. Важлива роль у дозвіллевій діяльності відводиться етнонаціональним уявленням про прекрасне, про художньо-естетичну активність загалом. Водночас, це поняття відображає суспільне значення дозвіллевої діяльності та її причетність до певних етичних норм та правил. Тобто людина може використовувати своє

дозвілля або з користю, або на шкоду собі та оточуючим. Конструктивне використання дозвілля передбачає вільне володіння розвиненими та суспільно прийнятними нормами поведінки.

Історія формування культурно-дозвіллевої діяльності закладів культури України нараховує кілька століть і, щонайперше, залежить від культурно-політичного спрямування розвитку суспільства. Основне різноманіття форм та методів культурно-дозвіллевої діяльності закладів в Україні сформувалися у ХХ столітті.

Головним елементом організації дозвілля вважався клуб. Населення самоорганізувалося у любительські об'єднання, клуби за інтересами, творчі студії. Після проголошення незалежності України поступово почали відроджуватися народні доми, які виступають справжніми осередками народного дозвілля та культури. При них діють національно-патріотичні об'єднання знавців та дослідників історії України, художньо-мистецтвознавчі, до яких входять шанувальники музики, театру, літератури, кіно, образотворчого мистецтва, пісні і танцю.

Під час дослідження сучасного досвіду закладів культури на прикладі міста Рівного та регіону встановлено, що в Рівненській області функціонують 1476 закладів культури і мистецтва, серед них 11 – обласного підпорядкування. В обласному центрі збережено базову мережу закладів культури, налагоджено активну співпрацю з творчими об'єднаннями, національно-культурними товариствами, науковцями.

Важливою складовою культурно-дозвіллевого середовища виступають бібліотеки. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека – один із найбільших культурних центрів краю. Вона обслуговує майже 40 тис. користувачів. Фонд становить понад 700 тис. примірників видань. Після введення карантинних обмежень у зв'язку з пандемією, працівники Рівненської ОУНБ працюють над формуванням фонду аудіокниг сучасної української та світової літератури.

Книгозбірня наприкінці 2019 року почала публікувати власний контент на сайті «Аудіобібліотека». Культурно-дозвіллева діяльність Рівненської ОУНБ після початку воєнних дій в нашій державі теж набула нових форм. Окрім традиційних офлайн зустрічей та заходів, у роботі бібліотеки набули популярності й зручності онлайн конференції та презентації. У закладі проводяться курси з вивчення української та англійської мов.

Культурно-дозвіллева практика Рівненського будинку культури різноманітна. МБК є одним із найпотужніших мистецьких закладів Рівненщини та упродовж багатьох десятиліть впевнено тримає позицію лідера. На базі Будинку культури функціонує 21 творчий колектив, діють студії та клубні об'єднання. МБК практикує сучасні форми дозвілля, до яких належать дозвільні практики, які спрямовані не на одну групу населення, а на різні вікові групи. Здійснюється активна діяльність в організації дозвілля. Існують не лише клубні об'єднання, а й проходять різноманітні концерти (народної та популярної музики), вистави (театральні, комедійні шоу), до яких залучаються професійні колективи.

Очевидно, заклади культури у складних суспільно-політичних реаліях сьогодення знайшли інноваційні рішення, щоб підтримувати зв'язок зі своєю аудиторією та навіть розширити її та підтримує інтерес громадськості до культури. Таким чином, вони в міру своїх функціональних та фінансових можливостей організували різноманітні заходи в онлайн, офлайн середовищі.

Стрімке поширення коронавірусу та запровадження карантину, воєнні дії на території України змусили більшість закладів активізуватися онлайн. Бібліотеки розширюють цифровізацію своїх архівів і виставляють їх в загальний доступ онлайн, надають вільний доступ до бібліотек, освітніх програм, беруть участь в онлайн-флешмобах, впроваджують нові форми роботи.

У зв'язку з пандемією та з обмеженнями відвідування масових культурних і дозвіллевих заходів кількість офлайн відвідувачів вимушено зменшилася, адже більшість аудиторії хотіли б очне відвідування закладів культури та дозвілля. Очевидно, навіть бібліотеки, хоч і є безпечнішими в

період пандемії, ніж будинки культури, все ж вони мають різного роду проблеми при залученні відвідувачів та організації культурно-дозвілєвої діяльності.

На це вплинув перехід діяльності в онлайн режим, перебудова під умови сьогодення, щоб забезпечити якомога більше охопити населення та забезпечити популяризацію культурно-дозвілєвої діяльності у суспільстві.

Все це говорить про те, що, незважаючи на складну ситуацію, культурно-дозвілєве життя під час пандемії і війни не зупинилося, а навпаки, знайшло нові форми. Тому більшість населення загалом готова до споживання таких форм надання послуг. Водночас, саме цей формат споживання виявився єдиним доступним для низки віддалених територій, які не мають окремих елементів культурної інфраструктури. Цифровий розвиток культурно-дозвілєвої діяльності може стерти кордони та знизити різні аспекти недоступності в період карантину та воєнного стану, які стали звичними під час пандемії та повітряних тривог в Україні.

Пандемія і воєнний стан найбільше торкнулися подієвої індустрії, багато культурних заходів було скасовано або перенесено на невизначений час. Але період тотального занурення сучасного суспільства в цифрові та онлайн-комунікації в особливо гостро виявив вимушені тренди та нові культурні норми, став імпульсом для безпрецедентних за своїм масштабом змін і невизначеностей, які охопили всі сторони життя суспільства, продовжуючи коректувати систему зв'язків культури буденності, ділових і політичних практик. Достатньо стійка за своєю природою сфера культури та дозвілля стала приреченою на пошуки адекватних запитам часу способів скорочення дистанції зі своїм глядачами – споживачами культурних ресурсів і послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрощук О. В. Сільська культура. *Історія українського селянства: нариси в 2 т.* / Авт. кол. О. В. Андрощук, В. К. Баран, А. В. Блануца, К. П. Бунятян та ін.; відп. ред. В. А. Смолій. К.: Наукова думка, 2006. Т. 2. С. 605–611.
2. Ашаренкова Н. Г. Вітчизняна публічна бібліотека в історичній ретроспективі: пошуки шляхів оновлення. *Вісник ДАКККиМ*. 2000. № 2. С. 93–98.
3. Бабенко Н. Б. Вплив соціально-культурної сфери на соціалізацію особистості. *Культура і сучасність*. 2008. № 1. С. 141–147.
4. Бабенко Ю. А. Вільний час і дозвілля української молоді в умовах нової соціокультурної реальності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 2. С. 74–79.
5. Бойко О. Роль культури дозвілля в життєтворчості людини. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Філософія. 2011. Вип. 539. С. 193–196.
6. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник К.: Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
7. Гапетченко Р. Ю. Становлення і розвиток сімейного дозвілля в Україні: історико-культурологічний аспект. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2013. Вип. 30. С. 146–154.
8. Дацков А. Творчих щедрот оберіг: док. нарис до 50-річчя від дня створення Рівнен. МБК. Рівне: Волин. обереги, 2007. 219 с.
9. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (зі змінами й доповненнями). Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1995. № 7. 45 с.
10. Звєкова В. Культура дозвілля як фактор духовного розвитку особистості. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2019. Вип. 42. С. 82–86.
11. Історія бібліотеки. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://libr.rv.ua/ua/about/56-istoriya-biblioteki>.

12. Історія ЦБС. Централізована бібліотечна система міста Рівного. URL: <https://rivnecbs.com.ua/static/history>.
13. Канарська А. Народний дім: реалії сьогодення. *Наше слово*. 2011. Випуск №13. С. 6–7.
14. Клинова И. В., Таргонский Н. Н. Теоретические основы формирования культуры досуга учащихся старших классов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2015. Вип. 129(3). С. 163–166.
15. Кравченко О. В. Креативний потенціал рекреативної діяльності. Все про туризм. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kravchenko17.htm.
16. Кутузова Г. І. Культурно-дозвіллева діяльність: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т соц. наук. Луцьк : Захарчук В. М., 2013. 251 с.
17. Максимовська М.О. Соціальне виховання засобами дозвілля: проблеми та перспективи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Зб. наук. праць. Вип. 14, кн. II. К. 2010. С. 170–178.
18. Мороз Ю. Статистичний щорічник Рівненської області за 2019 рік. Рівне: Головне управління статистики у Рівненській області, 2020. 393 с.
19. Обертинська А. П. Масові ігри та свята: Навчальний посібник. К.: Вища школа, 1980. С. 123–142.
20. Олійник В. Д. Аналіз туристсько-рекреаційного потенціалу Рівненської області. *Матеріали Збірника були розглянуті на II-й Всеукраїнській конференції викладачів, здобувачів вищої освіти і молодих учених конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі»* 14 квітня 2017 р. Одеський національний морський університет. С. 18–21.
21. Олійник Г. Теоретичні основи формування культурно-дозвіллевої діяльності студентської молоді. *Social Work and Education*. №3 (2). 2017. С. 136-145.

22. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання третє; за наук. ред. проф. Волошина І. М. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2017. 448 с.
23. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник. Київ: Кондор, 2005. 408 с.
24. Петрова І. В. Дозвілля як універсум культури: теоретичні виміри сучасності. *Культура і сучасність*. 2014. № 1. С. 18–24.
25. Петрова І. В. Дозвілля у теоретичних рефлексіях: монографія. Київ: НАКККіМ, 2012. 294 с.
26. Петрова І. В. Індустрія дозвілля в контексті сучасних культурологічних трансформацій. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2014. № 1. С. 20–34.
27. Піча В. М. Культура вільного часу (філософсько-соціальний аспект). Львів, 1990. 29 с.
28. Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті цифровізації суспільства: матеріали круглого столу, м. Рівне, 23 верес. 2020 р. / Рівнен. обл. універс. наук. б-ка, Рівнен. обл. від-ня Укр. бібл. асоц.; уклад.: Н. П. Волян; наук. ред., редагування: О. Л. Промська; відп. За вип.: В. П. Ярощук. Рівне: [б. в.], 2020. 44 с.
29. Промська О. Історія бібліотек Рівного. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2015. № 1. С. 55–57.
30. Рівненський міський будинок культури. Офіційний сайт. URL: <https://mbk.rv.ua>.
31. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. Офіційний сайт. URL: <http://libr.rv.ua>.
32. Свирид І. Є. Інституціональні зміни в структурі клубних закладів. *Культурологічний альманах: Випуск 13*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2020. С. 90–93.
33. Сидоровська Є. А. Дозвілля в сучасній Україні як об'єкт культурологічного дослідження: до постановки проблеми. *Актуальні*

проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2015. Вип. 35. С. 119–126.

34. Стратегія економічного та соціального розвитку Рівненської області на період до 2027 року. Рівне: Обласна державна адміністрація, 2019. 160 с.

35. Тарасенко Ю. М. Дозвілля в контексті мистецтвознавчих практик. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 3. С. 134–139.

36. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.

37. Ткачук Ю. Культурно-дозвіллеві практики як соціокультурне явище: концептуальні засади вивчення. *Релігія та соціум*. 2015. № 4. С. 128–133.

38. Українська архівна енциклопедія / Ред. С. С. Артамонова, А. М. Катренко; Державний комітет архівів України; Укр. наук.-дослідн. ін-т архівної справи та документознавства. К., 2008. С. 179–180.

39. Ухач Л. І. Культурно-дозвіллева діяльність. Навчально-методичний посібник. Ч. І. Ужгород: 2007. 92 с.

40. Філімонов С. Аналіз понять «дозвілля» в сучасній науковій літературі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні науки. 2013. Вип. 121(2). С. 188–192.

41. Флегонтова Н. Культурне дозвілля як чинник духовного розвитку особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2011. Вип. 11. С. 63–66.

42. Форми організації дозвілля дітей та молоді / Упоряд.: В. В. Молочний, С. О. Мопьков, О.В. Безпалько; За заг. ред. І. Д. Звереві. Київ: Наук, світ, 2005. 58 с.

43. Хомяк С. Б. З історії Рівненської обласної бібліотеки для юнацтва. *Історія бібліотечної справи Рівненщини*: Зб. статей. Рівне, 1999. С. 49–51.
44. Цвірова Т. Д. Розвиток системи позашкільної роботи в Україні в 1930–1941 рр. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*: Зб. наук. пр. К. Запоріжжя. 2001. Вип. 21. С. 259–262.
45. Цимбалюк Н. М. Інституціональна модернізація культурно-дозвілльєвої сфери в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора соц. наук: 22.00.04 / Київського нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 375 с.
46. Цимбалюк Н. М. Організація та методика культурно-дозвілльєвої діяльності. К.: ДАКККіМ, 2000. 145 с.
47. Чеботаєва О. М., Бем Є.І. Дозвілльєво-розважальні комплекси України в контексті процесів культурної глобалізації. *Молодий вчений*. 2019. № 1(2). С. 345–349.
48. Челоусова В. О. Соціально-культурна анімація як вид дозвілля. *Сучасні тенденції розвитку туризму*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. Миколаїв, 2015. Ч. 2. С. 134–138.
49. Шабуніна В. В., Баранов І. М. Культурно-дозвілльєва діяльність як об'єкт державної культурної політики. *Психолого-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства*: Матеріали V Міжнар. наук-практ. конф. (Кременчук, 16-17 жовтня 2019 р.); редкол.: В. Д. Шаповал (голова), Н. В. Шаповал (відпов. секр.) та ін. Кременчук, 2019. С. 287-289.
50. Шевчук І. В. Педагогічна сутність дозвілля та дозвілльєвої діяльності. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2014. № 1 (60). С. 250–259.
51. Шуляков І. М. Міжкультурна взаємодія та її види. *Культура України*. Серія: Культурологія. 2017. Вип. 58. С. 85–93.
52. Шмаюн О. Ю. Культурно-дозвілльєвий центр як інноваційний заклад особистісного розвитку. *Питання культурології*. 2020. Випуст №36. С. 260–268.

53. Яременко Н. В. Дозвіллезнавство: навч. посібник. Фастів: Поліфаст, 2007. 460 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Культурний захід при МБК міста Рівного

Майстри студії декоративно-ужиткового мистецтва МБК на міському заході

Арт-терапевтичний майстер-клас «Малюнок весни» для вимушено переміщених осіб при Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці